

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ ЗА VI КЛАС ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД И ДЪРЖАВА XVIII–XX ВЕК

I. ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Хорариум: 51 учебни часа

Образованието по история притежава изключителни възможности за формиране на духовна и гражданска идентичност у съвременния човек. Този потенциал има базово значение в културнообразователната област *Обществени науки, гражданско образование и религия*, в която е включен учебният предмет *История и цивилизация* и за цялата система на средното образование в България.

Съвременната концепция за обучението по история предопределя неговата основна роля за подготовката на младите българи в тяхната ориентация, адаптация и реализация в съвременното демократично общество. То развива нагласите им за активно гражданско участие в социалния живот в условията на културно многообразие и глобализация. Причините за това са няколко:

- Представяйки миналото чрез динамиката на обществата и на света, и на човешките представи за тях, историята разкрива промяната като основна характеристика на миналите и на съвременните епохи. Този възглед спомага младият българин да оцени мобилността като необходимост в непрестанно променящия се съвременен свят.

- С представянето на всекидневието, културата, политиката и стопанството в миналото, като резултат от активната и творческа роля на човека, обучението по история развива разбирането за индивидуалната активност като основна гражданска ценност. Тази функция на обучението по история и цивилизация е в хармония с обществените очаквания и е стимул за ефективно участие на младите хора в гражданското общество.

- Разглеждани в контекста на миналото, разнообразните контакти между българите и другите народи утвърждават самопредставата за българската културна идентичност като традиционно европейска. Тази нагласа стимулира ангажираността на българското общество към модерните европейски ценности. То предполага формирането на обществена и лична възискателност на българските граждани към политиката на интегриране на България към Европа.

- Програмата изисква в процеса на обучението по история учениците да получават знания за основните исторически проблеми и процеси, и да овладеят уменията да се ориентират в огромния информационен поток, за да изграждат собствени позиции.

В съвременното обучение по история все повече се изисква усъвършенстване на методите, чрез които се придобиват и развиват умения и навици за овладяване и оценяване на историческите знания. Особено внимание се отделя на ценностната ориентация, която се формира у учениците на съответното образователно равнище. Стимулирането на съвременни нагласи и ценности е в основата на определени поведенчески норми на младите българи.

Учебната програма е базирана върху редица основни принципи, като:

- постигане на ДООИ за УС по предмета *История и цивилизация* и гражданско образование за съответната образователна степен;

- значими и последователни междупредметни връзки както с останалите учебни предмети от КОО *Обществени науки, гражданско образование и религия*, така и с учебните предмети от останалите културнообразователни области;

- проблемно-тематичен подход и функционално разпределение на учебното съдържание;

- баланс между различните аспекти на историческото съдържание (общество, политика, стопанство, изкуство, всекидневие и менталитет);

- ориентации към значими ценности на съвременността (права на човека, върховенство на закона, демократични ценности, национална и европейска идентичност);

- осигуряване на вариативност и свободен избор в работата на учителите, на авторите на учебници и др.

В VI клас обучението по история е естествено продължение на учебната програма от V клас. То надгражда системния курс по българска история, като обхваща времето от началото на XVIII до края на XX век. Водеща концепция при структурирането на програмата е разкриването на промяна на традиционното българско общество в модерно чрез конкретни факти, явления и процеси.

Следвайки историческата реалност, историографската практика и дидактическите изисквания, програмата съдържа два водещи акцента: история на Българското възрождане (XVIII-XIX век) и история на модерната българска държава (края на XIX – началото на XXI век). Чрез това деление се обособяват началният и интензивният период на реализиране на модернизационните тенденции в българското общество, които с известна асинхронност се вписват в контекста на европейската история.

С представянето на разнообразните аспекти на българското минало в тези периоди (ежедневие, икономика, политика, култура и т.н) у учениците се развива разбирането за разнообразието на живота, за поливариантността на миналото и настоящето, за ролята на индивидуалната човешка активност, за сложния и противоречив път на утвърждаване на съвременните ценности в българския свят.

В своята цялост обучението по история в VI клас утвърждава съзнанието за гражданска и национална идентичност на учениците. Паралелно с това, излагайки българското минало в контактите и противоречията с балканските и другите европейски народи, то утвърждава възгледа за българската история като част от европейската и световна история.

Заложените в програмата основни нови понятия и умения се надграждат и развиват в целия курс на обучение по *История и цивилизация* в училище.

II. ЦЕЛИ НА ОБУЧЕНИЕТО ПО „ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИЯ“ В VI КЛАС

1. Да представи историческото развитие на българската общност и държава в неговата цялост и развитие.

2. Да развива разбиране за значението на демократичните институции и тяхното нормално функциониране в модерното общество като гаранция за правата и свободите на гражданите.

3. Да разкрива връзката между самосъзнанието на българската общност и промените – стопански, духовни, културни, политически – в обществото през разглежданите периоди.

4. Да формира нагласи за съжителство на хора от различни религиозни, езикови и културни общности, като условие за функциониране на демократичните общества в съв-

ременния свят.

5. Да формира нагласа за гражданствеността на човешката инициатива в демократичното общество и гражданската отговорност на отделната личност.

6. Да представя българската културна идентичност през разглежданите периоди като част от европейската и да формира разбирането за непрекъснатост на културните процеси.

7. Да развива у учениците умения за овладяване и прилагане на специфични техники на историческото познание.

8. Да стимулира разбиране за активната роля на човека за големите стопански, духовни, политически и културни промени в българското общество през разглеждания период.

III. Очаквани резултати		IV. Учебно съдържание (теми, понятия, контекст и дейности, междупредметни връзки)			
Ядра на учебното съдържание	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия (по теми)	Контекст и дейности за цялата програма	Възможности за междупредметни връзки
Колона 1.	Колона 2.	Колона 3.	Колона 4.	Колона 5.	Колона 6.
<p>I. Фундаментите на съвременния свят</p>	<p>Стандарт Описва и обяснява възникването на държави, форми на държавно управление и институции. [Вж. II, 1,2 ГО] #1. Описва основни събития, свързани с възстановяването на българската държава. #2. Представя ролята на българския владетел в модерна България. #3. Различава видовете власти и дава пример с институции, които ги характеризират. [Вж. V, 17 ГО]</p> <p>Стандарт Установява синхронност и асинхронност между събития и личности от националната и световната история. #1. Установява асинхронност между епохата на Възраждането и модерното време в света и в България. #2. Установява общото и различното между обществените промени в България и Европа през XVIII-XIX век.</p>	<p>Тема 1. Българското общество през XVIII–XIX в. Възраждането: – промени в икономиката на българското пространство; Кърджалийското време; европейски влияния и реформи в Османската империя; – демографският бум; градовете и градските общини; духовници и миряни; – светът на възрожденските българи: традиции и иновации във всекидневния живот; празниците; Светите места; – традиционни и нови ценности; самосъзнание и самопознание; съжителство с другите – турци, евреи, роми, арменци и други обособени общности; българската диаспора.</p> <p>Очаквани резултати: # 1. Разбира многообразието на промените в българското общество през XVIII–XIX век. # 2. Открива елементи на промяна в ежедневието на българите. # 3. Разграничава отношението на българите към империята и към другите етнически общности в нея. # 4. Оценява съжителството между различностите като ценност. [Вж. IV, 16 ГО]</p>	<p>национална общност</p> <p>модернизация</p> <p>реформа</p>	<p><i>На учениците трябва да се даде възможност:</i></p> <p>– да посетят музей;</p> <p>– да участват в екскурзии с учебна цел;</p> <p>– да проучват и събират материали от историята на родния край;</p> <p>– да усвояват основни техники на историята (хрология, родословно дърво, схеми, таблици, исторически карти);</p> <p>– да работи с различни</p>	<p>География и икономика: – развива умения за работа с различни видове карти;</p> <p>– развива умения за ориентиране по картата на България и Балканския полуостров;</p> <p>– усвоява знания за историята на български селища;</p> <p>– съвместно използват основни общи понятия;</p>

<p>II.</p>	<p>Стандарт Описва и обяснява стопански, политически и духовни промени в българското общество по зададени показатели. [Вж. III, 9 ГО] #1. Описва и обяснява стопанските промени в българското общество, настъпили след Освобождението, при комунистическия режим. #2. Описва и обяснява духовните промени в българското общество, настъпили през епохата на Възраждането.</p> <p>Стандарт Познава Конституцията като основен закон на Република България и основни права и задължения на българските граждани. [Вж. IV, 13 ГО] #1. Познава основните права и задължения на българските граждани съгласно Търновската конституция. #2. Представя основните права и задължения на българските граждани, съгласно конституцията на Република България от 1991 г.</p> <p>Стандарт Използва хронологични и пространствени ориентири при обяснение на исторически събития. #1. Поддържа в хронологична последователност важни исторически събития и периоди. #2. Свързва личности с исторически</p>	<p>Тема 2. Будителите: – Паисий Хилендарски и Софроний Врачански – идеята за българската идентичност в Новото време; – Петър Берон, Васил Априлов и българските учители – преходът от килийно към светско образование; модерното образование – знак за българска етничност и европейска идентичност; – Неофит Бозвели, Иларион Макариополски, Антим I – движение за независима Българска църква; Българската екзархия – международно признаване на модерната българска общност; – Г. С. Раковски, Л. Каравелов, В. Левски, Хр. Ботев – българската освободителна революция: идеи, пътища, организации и алтернативи; – Освобождението на българите от османско владичество: Априлското въстание и Руско-турската война 1877–1878 г.</p> <p>Очаквани резултати: # 1. Разкрива връзката между модерната просвета, Българската църква и активизирането на българската общност. # 2. Свързва националната общност с националната държава. # 3. Осъзнава съпричастието на българските</p>	<p>Екзархия</p> <p>национална революция</p> <p>светско образование</p>	<p>източници на информация: справочници, художествена литература; Интернет;</p> <p>– да ползва аудио- и видео-техника;</p> <p>– да участва в ролеви игри.</p>	<p>Български език: – използва знания и развива умения за: работа с различни видове текст; изготвяне на разширен план; съобщение; резюме;</p> <p>– използва знания и развива умения за работа с терминологичен речник;</p> <p>– чрез цялото обучение по история развива:</p> <ul style="list-style-type: none"> • техниките на четене; • умения за правилно прилагане на глаголните времена.
------------	--	--	---	---	---

<p>II.Национално и световно историческо и културно наследство во</p>	<p>събития и процеси. #3. Използва достъпни хронологични и пространствени ориентири за обяснение на исторически факти. #4. Проследява на картата на Балканския полуостров промените в политическите граници на България от Освобождението до края на 40-те г. на XX в. [Вж. I, 2 ГО]</p> <p>Стандарт Разпознава съдържанието на исторически понятия, с които работи. #1. Разпознава по зададени белези и правилно употребява основни исторически понятия. #2. Обяснява със свои думи посочените понятия.</p> <p>Стандарт Идентифицира и описва характерни паметници на националната и световната култура. [Вж. II, 6 ГО] #1. Разпознава образци на българското изкуство, прославили името на България по света. #2. Разпознава духовни и културни взаимодействия и ги илюстрира с примери.</p>	<p>възрожденци към постиженията на европейските идеи през XVIII–XIX в. # 4. Оценява Българското възраждане като част от процеса на модернизация на Европа.</p> <p>Тема 3. Българската държавност до средата на XX век: – независимата българска държава: конституцията, институциите; права на гражданите; – демократични процедури и отклонения от тях; – България на Балканите и в Европа: национални програми; войни и мир 1912–1918; Втората световна война: резултати и поуки; българи извън България; – държавници и политици: отговорност, държавническо мислене и поведение. Очаквани резултати: # 1. Разбира ролята на: институциите в демократичното общество; предимствата на общественото съгласие; отговорността на управленските елити. [Вж. V, 17 ГО] # 2. Характеризира и оценява: политически програми и действия, политически личности и обществени дейци. [Вж. V, 18 ГО]</p> <p>Тема 4. Модернизация на стопанския живот до средата на XX в.: – европейският контекст на българското законодателство; – градът и селото между традиционните и модерни производствени технологии; – промяна в инфраструктура и комуникации. Очаквани резултати:</p>	<p>конституционна монархия</p> <p>държавни институции: – Народно събрание, – Министерски съвет</p> <p>конституция</p> <p>демократично управление</p> <p>производство ни технологии</p>	<p>Литература: – чрез литературни образи осмисля българските национални ценности; участието на личността в историята. – открива връзката между литературен образ и историческо</p>
--	--	--	---	--

<p>III. Човекът в историята</p>	<p>Стандарт Установява и дава примери за взаимни влияния между различни култури. [Вж. VI, 25 ГО] #1. Открива влиянието на модерна Европа в бита на българите през епохата на Възраждането. #2. Разпознава балкански и европейски белези на бита, характерни за различни социални групи през XIX век. #3. Открива влиянието на модерните школи в европейската култура в българското изкуство.</p> <p>Стандарт Определя принадлежност към общност въз основа на езикови и религиозни особености. [Вж. II, 5 ГО] #1. Различава традиционни и държавни празници и обяснява техния смисъл. #2. Проследява историята на един празник, традиционен за общността, на която принадлежи. #3. Установява етническото и религиозно многообразие на българското общество през XIX–XX век. #4. Разбира позитивната роля на съжителството между различни езикови и религиозни общности.</p> <p>Стандарт Дава примери и обяснява устойчивост и промени в начина на живот и в ценностите през различните исторически периоди.</p>	<p># 1. Разбира ролята на стопанските промени и модерните производствени технологии и комуникации за напредъка на обществото и тяхното влияние върху ежедневието. # 2. Разкрива връзките между състоянието на обществото и възможностите на държавата в международните отношения.</p> <p>Тема 5 Промените в българското общество до средата на XX век: – демографски потенциал; етнически и конфесионални общности, миграциите; – социални групи, политически партии и граждански организации; – промяната след Първата световна война (1914–1918); – всекидневният живот между традиционната култура и модернизацията: семейството; празниците, обичаите, облеклото, храна, болести и здравеопазване; забавления и развлечения; – Българската църква и общественият живот.</p> <p>Очаквани резултати: # 1. Разграничава основните субекти на политическия живот. # 2. Разбира и приема и различността, и предимствата на съжителството. [Вж. IV, 16 ГО] # 3. Разбира ролята на традицията в процеса на модернизация. # 4. Разбира отношението между начина на живот и манталитет; между икономическото</p>	<p>миграция</p> <p>политически живот – политическа партия – политическа програма; – парламентарни избори</p> <p>граждански права</p> <p>социални групи</p>	<p>събитие.</p> <p>Изобразително изкуство: – формира умения за наблюдаване на картина и съставяне на кратко описание по картина;</p> <p>– развива разбиране за историческата стойност на архитектурната среда;</p> <p>– развива умения за свързване на текст с илюстрация; – усвоява знания за постижения на български творци от модерната епоха.</p>
--	--	---	---	--

<p>IV. Източници на историята</p>	<p>#1. Изброява промените, настъпили в битата на хората в резултат на технологичната революция.</p> <p>Стандарт Характеризира идеи за промяна на света и ги свързва с конкретни исторически личности.</p> <p>#1. Свързва конкретни идеи за освобождение на българите с имената на Раковски, Каравелов и Левски.</p> <p>#2. Характеризира идеи на Новото време и ги свързва с конкретни личности.</p> <p>#3. Различава конструктивни от деструктивни идеи и политически проекти.</p> <p>#4. Свързва модернизацията на България през XIX-XX век с идеите и дейността на конкретни личности.</p> <p>Стандарт Разпознава и различава видове исторически източници. [Вж. I, 4 ГО]</p> <p>#1. Различава спомени на участници в събитията от други писмени исторически документи.</p> <p>#2. Различава писмени сведения от епохата от съвременни писмени текстове.</p> <p>#3. Различава видове</p>	<p>равнище, социалното положение и възприемането на новото. [Вж. II, 8 ГО]</p> <p>Тема 6. България след Втората световна война. Комунистическият режим: – тоталитарната държава; „затвореното общество“; – икономически и социални експерименти в селото и града; – общество без вяра: натискът върху Българската църква; религиозни и етнически малцинства; – крахът на комунистическия режим и прехода към демокрация; – България, Съветът на Европа, Европейският съюз и НАТО.</p> <p>Очаквани резултати: # 1. Разбира характера на тоталитарния режим. [Вж. I, 1 ГО] # 2. Оценява ролята на свободата, като условие за икономически, духовен и културен напредък на личността и човешките общности. # 3. Различава демокрация от демагогия, административен контрол от свободна изява. # 4. Осъзнава икономическата и културна принадлежност на България към променящия се свят, етническото и културно многообразие като част от европейското наследство.</p>	<p>тоталитарен режим</p> <p>одържавяване – национализация – колективизация</p>	<p>Музика: – получава знания за видни български музиканти и композитори, които прославят името на България по света.</p>
--	---	--	--	---

	<p>информационни източници: карта, таблица, схема, диаграма.</p> <p>Стандарт Извлича информация от текстове, карти, изображения, схеми, диаграми. [Вж -I,4 ГО] #1. Усвоява основни умения за работа с карта. #2. Извлича информация, съдържаща се в основния текст на учебника и я представя в таблици. #3. Усвоява умения за съставяне на подробен план.</p> <p>Стандарт Съставя кратки писмени текстове с помощта на съпътстващи въпроси. #1. Дава писмени отговори на поставени въпроси, като се опира на ключови думи или съпътстващи въпроси. #2. Представя в писмен вид съобщение за виден български политик или представител на българската култура през разглежданите епохи.</p>	<p>Тема 7. Българската култура през XX век: – интензивната европеизация на българската култура в края на XIX и началото на XX век; – културният живот между деформацията и постиженията в „затвореното общество“; – българското присъствие в съвременното културно пространство: българските творци по света; – предизвикателствата на глобализацията на културата.</p> <p>Очаквани резултати: # 1. Разбира позитивното значение на „отвореността“ и културните взаимодействия с останалия свят; ролята на елитите като мост към модерния свят и модерната култура. [Вж. VI, 25 ГО] # 2. Оценява ролята на държавата за културните постижения; значението на обществената и лична инициатива за присъствие на българите в европейското културно пространство. # 3. Установява връзката между икономически възможности, относително равнище на образование, творчески потенциал, обществена съпричастност и обществена инициатива като предпоставка за културни достижения.</p>	<p>европеизация</p> <p>традиционна култура</p> <p>интелектуалец</p> <p>средства за публична информация</p>		
--	---	---	--	--	--

V. СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА

Критериите за оценяване са свързани преди всичко с насърчаването и стимулирането на по-нататъшното самостоятелно усвояване на нови знания и умения, като акцентът се поставя главно върху овладяването на специфични умения и развиването на компетенции. Особено важно е да се отбележи, че съдържанието на колона *Ценностна ориентация и поведение* в таблицата е значим съществен компонент на целите на обучението по учебния предмет, тяхната иманентна характеристика и проектиран резултат, но не подлежи на оценяване.

Посочените методи и форми на оценяване са само предложения, основани на образователни теории и технологии и на добрата педагогическа практика. В този смисъл те имат препоръчителен характер. Използването им не трябва да се възприема като задължение на учителя или да служи като атестация за неговата работа.

Първо равнище: разпознаване – възприемане

Знания	Умения	Ценностна ориентация и отношение
<ul style="list-style-type: none"> Усвоява основни факти, понятия, имена на личности. Разбира хронологическото разположение на събитията. 	<ul style="list-style-type: none"> Разполага основни дати върху линията на времето. Разпознава и прилага в работата основни знаци от историческата карта; Избира между няколко отговора верния. 	<ul style="list-style-type: none"> Проявява дисциплинираност и активност в клас. Търси подкрепата на учителя.

Второ равнище: разбиране – отговаряне

Знания	Умения	Ценностна ориентация и отношение
<ul style="list-style-type: none"> Разбира същността на основните понятия и ги представя със свои думи. Извлича най-характерните особености от историческото развитие през даден етап. 	<ul style="list-style-type: none"> Попълва таблици, схеми и историческа карта по зададен модел на учителя. Извлича информация от исторически извор. 	<ul style="list-style-type: none"> Работи в екип и приема отговорно поставената задача. Отнася се критично към собствените постижения. Проявява разбиране към чуждото мнение.

Трето равнище: прилагане – анализиране

Знания	Умения	Ценностна ориентация и отношение
<ul style="list-style-type: none"> Разбира историческата проекция на най-значимите събития от българската история върху съвременността. Осъзнава основните принципи на демократичното съжителство. 	<ul style="list-style-type: none"> Умее да формулира самостоятелно въпроси върху даден проблем. Съставя самостоятелно кратък план на урока. Изразява се в устна форма ясно и логично. Сравнява два извора с допълваща се или противоречаща си информация. 	<ul style="list-style-type: none"> Работи самостоятелно по поставена задача. Проявява толерантност към чуждото мнение. Проявява инициатива за придобиване на нова и допълнителна информация по даден проблем. Разбира връзката между права и задължения на гражданите.

VI. МЕТОДИЧЕСКИ УКАЗАНИЯ ПО ПРИЛАГАНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА, ПРЕДНАЗНАЧЕНИ ЗА УЧИТЕЛИТЕ ПО ИСТОРИЯ

Колона 2: „Очаквани резултати на ниво учебна програма“ съдържа стандартите, чието постигане се осъществява чрез усвояване от учениците на проблемите, дефинирани в **колона 3**. Под всеки стандарт в **колона 2** са изброени отделни очаквани резултати, които водят до постигането на съответния стандарт в края на учебната година.

Много важно е да се обърне внимание, че в **колона 3** „Очаквани резултати по теми“ посочените в учебните програми теми определят проблематиката на периода, изучаван в VI клас, но не представляват хронологическо структуриране на учебното съдържание. Поради това те не трябва да се възприемат като учебни теми и да се изисква задължителното им включване в годишното разпределение на часовете.

Забележка:

Изписването на знак (*) пред съответния **стандарт в колона 2** на таблицата означава, че очакваните резултати по този ***Стандарт** се отнасят към посочения в скоби стандарт от Държавните образователни изисквания за учебно съдържание по гражданско образование.